

ПРАВОВА ОСВІТА

УДК 34:004.7(045)

І. М. Сопілко,
доктор юридичних наук, професор

В. Б. Череватюк,
кандидат історичних наук, доцент

ФАКТОРИ ВПЛИВУ НА ЮРИДИЧНУ ПРОФЕСІЮ В УМОВАХ СУЧАСНОГО ІНФОРМАЦІЙНОГО ПРОСТОРУ

Національний авіаційний університет
проспект Космонавта Комарова, 1, 03680, Київ, Україна
E-mails: sopilko_i@ukr.net, vitacherev@ukr.net

Мета: узагальнивши результати ІХ Міжнародної науково-практичної конференції «Юриспруденція в сучасному інформаційному просторі», проаналізувати фактори впливу на майбутнє юридичної професії і розкрити роль вищого юридичного навчального закладу у підготовці компетентного, конкурентоспроможного юриста, здатного відповідати вимогам та потребам суспільства в умовах сучасного інформаційного простору. **Методи:** для досягнення мети дослідження були використані загально- та конкретно-наукові (спеціальні) методи. Використання цих методів дало можливість проаналізувати фактори впливу на майбутнє юридичної професії. **Результати:** робота над формування системи юридичної освіти та науки, безумовно, повинна відбуватися завдяки консолідованим зусиллям як академічній спільноті, так і роботодавців, ринку праці, органів державної влади – всіх тих, хто в тій чи іншій мірі залучений до вирішення цього питання. Подальший розвиток юридичної науки та освіти на сучасному етапі безпосередньо пов'язаний із необхідністю розв'язання практичних завдань, що постають перед суспільством та державою в сучасних умовах інформаційного простору, удосконаленням законодавства, активізацією досліджень, спрямованих на розв'язання конкретних проблем у різних галузях права, які пов'язані із особливостями цифрової епохи. **Обговорення:** автори пропонують удосконалення навчального процесу, планів та програм відповідно до міжнародних освітніх стандартів. Щодо юридичної науки, то варто перейти від збільшення кількісних показників в оцінці наукових досягнень, до нових моделей та технологій створення та розповсюдження журналів; наукометричних інструментів оцінки наукових досліджень; цифрової підтримки наукових надбань та створення і використання наукових електронних ресурсів.

Ключові слова: юрист, інформаційний простір, інформаційне суспільство, законодавство, фактори, майбутнє, зміни, рішення, компетентності, правосуддя.

Постановка проблеми та її актуальність. Сучасний інформаційний простір потребує фахівця нової якості, який однозначно має бути іншим, адже на нього будуть покладатися надважливі складні завдання, які можна буде виконувати лише володіючи відповідним інструментарієм і звичайно ж знаннями. Така ситуація стосується всіх сфер суспільного життя.

Що ж потрібно кожному з нас робити, щоб максимально уникнути помилок та прорахунків на своєму життєвому шляху, або хоча б бути готовим до них. Для того щоб бути затребуваним фахівцем, потрібно як мінімум на найближчий час прогнозувати, які виклики для професійної діяльності готує мінлива економіка й суспільство, що постійно розвивається та змінює свої

потреби. Звичайно, передбачити абсолютно всі зміни, події та перспективи розвитку галузі або професії неможливо, але сформувавши певну стратегію, відштовхуючись від стрімкого розвитку інформаційного суспільства, можна спробувати [1].

Що ж потрібно для підготовки юриста-фахівця нової формації? За останніми дослідженнями найбільш відчутно на роботу юристів вплине технічний прогрес, що розвивається надзвичайно стрімко.

У цьому контексті, звернемося до інформації, яка опублікована у доповіді асоціації соліситорів Англії та Уельсу (*The Law Society*), присвяченої майбутньому юридичної професії. Висновки, наведені в доповіді, організація зробила на основі огляду й аналізу професійної літератури, круглих столів, конференцій, симпозіумів та інших заходів на відповідну тематику, а також інтерв'ю з експертами галузі та репортажів, зроблених після відвідування юридичних фірм. Отже, згідно з результатами дослідження про майбутнє юридичної професії, є 5 основних факторів, що здійснюватимуть вплив на юридичну професію через 4-5 років: світове та національне бізнес-середовище, глобалізація; спосіб придбання клієнтами юридичних послуг; технічний прогрес та інновації, що будуть використовуватися ринком; нові гравці на ринку та нові види конкуренції; політичні рішення і програми, що регулюють рівень доступу до правосуддя [2]. Всі ці фактори, згідно з даними дослідження, не є ізольованими одне від одного, а працюють взаємопов'язано і впливатимуть на майбутнє юридичного ринку консолідовано.

Як уже зазначалося, найбільш відчутно на роботі юристів, на думку авторів дослідження, вплине технічний прогрес. Пощастить тим, хто зможе його наздогнати чи навіть «йти в ногу». Інформаційні технології, а також тотальна автоматизація юридичного ринку підуть на користь і юридичним фірмам, і їхнім клієнтам. Англійські дослідники відзначають, що завдяки новітнім технологіям, серед яких *big data*, автоматизоване складення документів, онлайн-правосуддя, штучний інтелект, вартість юридичних послуг зменшиться.

Суттєвим доповненням до цієї інформації є дослідження професора Оксфордського університету Річарда Саскінда, який зазначає, що хоча у найближчому майбутньому комп'ютери не замінять суддів, але судді можуть ефективно розподілити свої обов'язки між сторонніми виконавцями. «Рано чи пізно спори будуть вирішуватися за допомогою віртуальних судів або так званого «онлайнного правосуддя». Широке, повсюдне поширення новітніх технологій покладе край традиційній юридичній практиці», – зауважує Саскінд [3].

Мета дослідження: узагальнивши результати ІХ Міжнародної науково-практичної конференції «Юриспруденція в сучасному інформаційному просторі», проаналізувати фактори впливу на майбутнє юридичної професії і розкрити роль вищого юридичного навчального закладу у підготовці компетентного, конкурентоспроможного юриста, здатного відповідати вимогам та потребам суспільства в умовах сучасного інформаційного простору.

Виклад основного матеріалу. У час реформування і модернізації освіти та науки, все гостріше зростає необхідність розвитку інформаційного простору, насичення його інформаційними ресурсами, а також створення системи їх ефективного використання. Юридична діяльність у сучасних умовах життя тісно пов'язана з пошуком, обробкою і використанням правової інформації. Саме цими факторами був обумовлений вибір теми конференції.

Під час відкриття наукового заходу ректор НАУ Володимир Ісаєнко звернув увагу на розвиток освіти і науки в інформаційному суспільстві. Ректор наголосив, що інформаційне суспільство надає освіті іншого значення, принципово змінює акценти технології навчання, висуває до своїх представників вимогу інноваційності і креативності. Декан Юридичного факультету Ірина Сопілко відзначила, що юристи-науковці та юристи-практики мають усі необхідні знання і можливості, щоб утілити запит на так необхідні всім нам зміни, пов'язані з розвитком інформаційного простору. Декан Юридичного факультету висловила сподівання, що за допомогою інформаційних і комунікаційних технологій будуть створені умови

для впровадження результатів наукових досягнень в освітній процес, для широкого залучення студентів у наукову діяльність, для поширення та популяризації результатів наукових досліджень учених та входження їх у світову наукову спільноту.

У конференції взяли участь – Надзвичайний і повноважний посол Литовської Республіки в Україні Марюс Януконіс, військовий аташе Посольства Азербайджанської Республіки в Україні Агеев Ільгар. У своїх виступах дипломати наголошували на тому, що співпраця із посольствами і надалі буде сприяти науковим і освітнім комунікаціям, вільному та безперешкодному онлайн доступу до наукових та освітніх матеріалів.

Народний депутат України Ірина Сулова у своїй доповіді наголосила, що інформаційно-правова діяльність реалізується шляхом здійснення правотворчих функцій і полягає в удосконаленні законодавства, участі у розробці проектів нормативних актів та систематизації законодавства. Голова Касаційного адміністративного суду в складі Верховного суду України Михайло Смокович розповів про те, як змінюється сьогодні судочинство під впливом цифрового прогресу. Суддя Конституційного Суду України Михайло Гультай відзначив важливість інформаційних технологій у суддівській професії.

Усі виступаючі на конференції були однозначні у своїх твердженнях про те, що найближчим часом потрібно дати можливість випускникам юридичних закладів вищої освіти, успішно підготуватися до вільного плавання у інформаційному просторі. Адже мобільні додатки для юристів, онлайн-конструктори договорів, аналітичні онлайн-платформи, смарт-офіси юридичних фірм – все це вже активно функціонує в правовому житті нашої країни.

Уже в найближчому майбутньому зміни торкнуться такої сфери, як взаємовідносини «клієнт-юрист». Ні для кого не є секретом, що в цих відносинах найважливішою залишається комунікація, яка побудована на особистих стосунках між людьми. Клієнт має знати та розуміти всі дії, що здійснюються на його користь, бути поінформованим та приймати всі ризики,

які можуть виникнути, та взагалі чітко уявляти стан своїх справ. Це знімає багато проблем, хоча спочатку може зустрічати певне неприйняття. Також важливу у взаємовідносинах з клієнтами відіграватиме вміння правильно продати послугу. Адже, на переконання вчених, вибагливість клієнтів надалі зростатиме, вони будуть готові платити лише за персоналізований і прозорий сервіс, що підлаштовуватиметься під їхні індивідуальні потреби. Зважаючи на виклики сьогодення юрист має бути не лише професіоналом в певній галузі права, а ще й експертом в області, де веде бізнес його клієнт, аналітиком, менеджером та продавцем. Тому це вносить певні корективи у підготовку такого фахівця. Ефективною тут буде підготовка на міждисциплінарній основі, що дозволяє сформувати ширші фахові конкурентні компетентності, які затребувані на сучасному ринку праці у суміжних економічній та правовій галузях. Також важливою є інтеграція правових і економічних знань, що забезпечує якісну основу для розширення можливостей подальшого працевлаштування фахівців у сфері економіко-правової діяльності. Доповнить якісний рівень підготовки такого фахівця вивчення окремих дисциплін англійською мовою, стажування студентів за кордоном, практика в провідних українських, іноземних компаніях, державних установах, науково-дослідних та навчальних закладах. Ще одним елементом забезпечення ефективних взаємовідносин між клієнтом та юристом дослідники називають – прикладне програмне забезпечення, покликане забезпечити автоматизацію взаємодії з клієнтами. Система дає можливість керувати клієнтською базою юрфірми, вести облік вхідних запитів, керувати проектами з можливістю побачити ефективність кожного співробітника, робити автоматичні e-mail та SMS-розсилки.

Зважаючи на те, що становлення сучасної української правової системи в контексті регулювання інформаційних відносин залежить від загальної тенденції впливу глобалізації на національне законодавство та формування інформаційного суспільства, необхідно акцентувати увагу на правових аспектах реалізації права на інформацію, які повинні враховувати як

позитивні (скорочені терміни отримання значної кількості інформаційного продукту), так і негативні (створення стану небезпеки для самої людини) наслідки даних процесів. Тобто основними на шляху забезпечення реалізації права на інформацію мають залишатися такі завдання як створення правової основи, законодавча підтримка, а також правовий захист ринку інформаційних продуктів і послуг

Як показують напрацювання учасників конференції, ще одним важливим фактором впливу на майбутнє юридичної професії є досконале законодавство. Так, підтримання якісного стану законодавства в сучасну цифрову епоху має надзвичайно важливе значення. Була внесена слушна пропозиція визначити інформаційну безпеку людини як головний елемент держави і права та сприяти відображенню цієї категорії у політико-правових вченнях, діяльності правозахисників та політиків, правозахисних організацій. Учасники конференції ініціювали внесення до Повітряного кодексу України такої категорії, як інформаційна безпека цивільної авіації, під якою слід розуміти стан захищеності аеронавігації, безпеку польотів, метеорологічну та інформації щодо обслуговування повітряного руху при якій неправомірні спеціальні інформаційні дії щодо зняття інформації не завдають суттєвої шкоди діяльності авіаційним суб'єктам при використанні авіаційних об'єктів.

Виходячи із тематики конференції, слід зазначити, що в розділі 3 Доктрини інформаційної безпеки України, затвердженої Указом Президента України від 25.02.2017 р. № 47/2017 [4], наголошується, що Національними інтересами України в інформаційній сфері, зокрема, є: з одного боку, життєво важливі інтереси особи (забезпечення конституційних прав і свобод людини на збирання, зберігання, використання та поширення інформації; забезпечення конституційних прав людини на захист приватного життя; захищеність від руйнівних інформаційно-психологічних впливів), з іншого боку, життєво важливі інтереси суспільства і держави (захист українського суспільства від агресивного впливу деструктивної пропаганди та від агресивного інформаційного впливу, передусім з боку Російської Федерації; всебічне задоволен-

ня потреб громадян, підприємств, установ і організацій усіх форм власності у доступі до достовірної та об'єктивної інформації; забезпечення вільного обігу інформації, крім випадків, передбачених законом; розвиток та захист національної інформаційної інфраструктури; збереження і примноження духовних, культурних і моральних цінностей Українського народу тощо).

Важливо, що з метою реалізації інформаційної політики в інтересах осіб, суспільства, держави запроваджуються публічно-правові механізми регулювання інформаційних відносин. Зокрема, у розділі 5 згаданої вище Доктрини інформаційної безпеки України передбачається: створення інтегрованої системи оцінки інформаційних загроз та оперативного реагування на них; удосконалення повноважень державних регуляторних органів, які здійснюють діяльність щодо інформаційного простору держави; розвиток механізмів взаємодії держави та інститутів громадянського суспільства щодо протидії інформаційній агресії проти України тощо.

Тематика виступів науковців на конференції свідчить про актуальність реформ у сфері реалізації інформаційної політики та удосконалення механізмів регулювання інформаційних відносин. Тут варто звернути увагу на необхідності прийняття нормативно-правових актів, в яких був би передбачений механізм захисту інформаційних прав громадян від протиправних дій третіх осіб щодо інформації та обмеження її впливу на особу, в тому числі і в мережі Інтернет.

Так професор Р.А. Калюжний вважає, що першочерговим завданням сьогодення має стати забезпечення реальної юридичної відповідальності посадових осіб і керівників органів державної влади за ненадання або не оприлюднення публічних відомостей, чи систематичне порушення права людини на інформацію. Одночасно перегляду потребує механізм покладання юридичної відповідальності на суб'єктів, що створюють неправдиву інформацію, перекручують отримані відомості з метою передачі або передають недостовірну чи неповну інформацію [5, с. 67].

Академік О.Л. Копиленко вважає, що подальша розбудова України як демократичної держави включає активні дії з розробки та вдосконалення національного законодавства з протидії корупції на основі ретельного вивчення та врахування найкращої міжнародної практики. Безперечно, протидія корупції повинна мати комплексний характер, відповіді на її виклики необхідно шукати в площині формування загального антикорупційного простору, вільного від прогалин національних юрисдикцій, громіздких процедур правової допомоги, недосконалості механізмів видачі злочинців [6, с. 74].

Також, в контексті удосконалення антикорупційного законодавства, слід забезпечити електронний обмін інформацією про декларації чиновників з податковими (фіскальними) органами, надати цим деклараціям статусу податкової інформації та дозволити здійснювати фіскальним органам перевірки.

Ще одним важливим результатом конференції і фактором впливу на майбутнє юридичної професії у цифрову епоху є удосконалення підготовки фахівців у сфері права. Зокрема так можна узагальнити розоблені учасниками конференції пропозиції:

- при вивченні курсів інформаційного права підвищену увагу приділяти проблемам інформаційної безпеки держави, протидії ворожим інформаційним впливам держави-агресора, у тому числі через культурний контент, засоби масових комунікацій, Інтернет;

- ініціювати створення національних, галузевих, регіональних місцевих підсистем електронної освіти і відповідних до них телекомунікаційних мереж з виходом до мережі Інтернет;

- сприяти створенню локальних телекомунікаційних мереж з виходом до Інтернет навчальних закладів і формування їх Web-сайтів дистанційного навчання;

- поглиблене вивчення проблем боротьби з корупцією, у тому числі за рахунок прозорості діяльності органів влади та прозорості витрачання бюджетних коштів;

- поглиблене вивчення проблем інформатизації в авіаційній сфері, зважаючи на специфіку підготовки фахівців з повітряного права.

Висновки. Таким чином, важливим фактором впливу на майбутнє юридичної професії є підготовка фахівця нової формації, який володіє вмінням генерувати рішення проблем, які будь-яким чином впливають на бізнес, миттєво реагувати на зовнішні загрози, безперервно самовдосконалюватися та якісно підвищувати рівень самоосвіти. Також для юристів буде важливо детальніше розбиратися у тонкощах IT-індустрії, щоб розуміти потреби своїх клієнтів. Юристам доведеться якщо не взагалі перекваліфікуватися, то принаймні навчитися результативно співпрацювати в команді не тільки з іншими людьми, а й зі штучним інтелектом.

Робота над викликами інформаційної епохи, безумовно, повинна відбуватися завдяки консолідованим зусиллям як академічної спільноти, так і роботодавців, ринку праці, органів державної влади - всіх тих, хто в тій чи іншій мірі залучений до вирішення цього питання. Подальший розвиток юридичної науки та освіти на сучасному етапі безпосередньо пов'язаний із необхідністю розв'язання практичних завдань, що постають перед суспільством та державою в сучасних умовах інформаційного простору, удосконаленням законодавства, активізацією досліджень, спрямованих на розв'язання конкретних проблем у різних галузях права, які пов'язані із особливостями цифрової епохи.

Література

1. Юрист майбутнього – студентська науково-дослідна робота як фактор впливу на професійну підготовку // Сучасні виклики юридичної освіти в університетському просторі: монографія / І.М. Сопілко, М.О. Дей та ін. – Тернопіль: Вектор, 2018. – 338 с.

2. Родюк Анна. І до ворожки не ходи: майбутнє юридичної професії // Юридична газета. 13 вересня 2016: веб-сайт. URL: <http://yur-gazeta.com/publications/actual/i-do-vorozhki-nehodi-maybutne-yuridichnoyi-profesiyi.html>

3. Ричард Саскінд. Есть ли у юристов будущее?: веб-сайт. URL: <https://ru.bookmate.com/books/CG7Q1pdc>

4. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 29 грудня 2016 р. «Про Доктрину інформаційної безпеки України»:

Указ Президента України від 25.02.2017 р. № 47/2017: веб-сайт. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/472017-21374>

5. Калюжний Р.А. Теоретико-методологічні засади реалізації права на інформацію в правовій системі України // Юриспруденція в сучасному інформаційному просторі: [Матеріали ІХ Міжнародної науково-практичної конференції, м. Київ, Національний авіаційний університет, 1 березня 2019 р.] Том 1. – Тернопіль: Вектор, 2019. – 394 с. С. 67-69.

6. Копиленко О.Л. Міжнародно-правовий досвід протидії корупції // Юриспруденція в сучасному інформаційному просторі: [Матеріали ІХ Міжнародної науково-практичної конференції, м. Київ, Національний авіаційний університет, 1 березня 2019 р.] Том 1. – Тернопіль: Вектор, 2019. – 394 с. С. 74-78

References

1. Yurist maybutnogo – studentska naukovo-doslidna robota yak faktor vplivu na profesiynu pidgotovku // Suchasni vikliki yuridichnoyi osviti v universitetskomu prostori: monografiya / I.M. Sopilko, M.O. Dey ta in. – Ternopil: Vektor, 2018. – 338 s.

2. Rodyuk Anna. I do vorozhki ne hodi: maybutne yuridichnoyi profesii // Yuridichna gazeta.

13 veresnya 2016: veb-sayt. URL: <http://yur-gazeta.com/publications/actual/i-do-vorozhki-ne-hodi-maybutne-yuridichnoyi-profesii.html>

3. Richard Sasskind. Est li u yuristov budushee?: veb-sayt. URL: <https://ru.bookmate.com/books/CG7Q1pdc>

4. Pro rishennya Radi natsionalnoyi bezpeki i oboroni Ukrayini vid 29 grudnya 2016 roku «Pro Doktrinu informatsiyanoi bezpeki Ukrayini»: Ukaz Prezidenta Ukrayini vid 25.02.2017 roku № 47/2017: veb-sayt. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/472017-21374>

5. Kalyuzhnyi R.A. Teoretiko-metodologichni zasady realizatsiyi prava na informatsiyu v pravoviy sistemі Ukrayini // Yurisprudentsiya v suchasnomu informatsiyonomu prostori: [Materiali IX Mizhnarodnoyi naukovo-praktichnoyi konferentsiyi, m. Kiyiv, Natsionalniy aviatsiyiniy universitet, 1 bereznya 2019 r.] Tom 1. – Ternopil: Vektor, 2019. – 394 s. S. 67-69.

6. Kopilenko O.L. Mizhnarodno-pravoviy dosvid protidiyi koruptsiyi // Yurisprudentsiya v suchasnomu informatsiyonomu prostori: [Materiali IX Mizhnarodnoyi naukovo-praktichnoyi konferentsiyi, m. Kiyiv, Natsionalniy aviatsiyiniy universitet, 1 bereznya 2019 r.] Tom 1. – Ternopil: Vektor, 2019. – 394 s. S. 74-78

**FACTORS OF INFLUENCE ON LEGAL PROFESSION
IN THE CONDITIONS OF THE MODERN INFORMATION SPACE**

National Aviation University
Kosmonavta Komarova Avenue, 1, 03680, Kyiv, Ukraine
E-mails: sopilko_i@ukr.net, vitcherev@ukr.net

Object: *summing up the results of the IX International scientific and practical conference «Jurisprudence in the modern information space», to analyze the factors of influence on the future of the legal profession and to reveal the role of an university in the preparation of a competent and competitive lawyer capable of meeting the requirements and needs of society in a modern information space. **Methods:** general and specific scientific (special) methods were used to achieve the research goal. The use of these methods made it possible to analyze the factors of influence on the future of the legal profession. **Results:** work on the formation of a system of legal education and science, of course, should occur through consolidated efforts of both the academic community and employers, the labor market, state authorities - all those who are in one way or another involved in solving this issue. The further development of legal science and education is directly related to the need to solve the practical problems faced by society and the state in the current conditions of the information space, improvement of legislation, activation of research aimed at solving specific problems in various branches of law, which are associated with the peculiarities of the digital age. **Discussion:** the authors offer to improve the training process, plans and programs in accordance with international educational standards. As for legal science, it is worth moving from increasing of quantitative indicators in the assessment of scientific achievements, to new models and technologies for creation and distribution of journals; scientometric tools for evaluating scientific research; digital support for scientific achievements as well as the creation and use of scientific electronic resources.*

Keywords: *lawyer, information space, information society, legislation, factors, future, changes, decisions, competencies, justice.*